

عَقِيدَةُ النَّاجِينَ فِي عِلْمِ أَصُولِ الدِّينِ

Aqidatun Najin

"Iktikad segala orang yang kelepasan daripada sesat dan bid'ah" — syarah Melayu yang lengkap bagi matan al-Sanusi, dan antara kitab akidah Melayu yang paling penuh.

RINGKASAN BERGAMBAR · BAHASA MELAYU

Syeikh Wan Zainal Abidin bin Muhammad al-Fatani — "Tuan Minal"

Disiapkan pada hari Sabtu, akhir Jumadilakhir 1308H (kira-kira Februari 1891) · 140 halaman · Matba'ah Bin Halabi, Patani

Bersaudara dengan **Faridah al-Fara'id** — kedua-duanya Patani, Jawi, dan tauhid sifat 20. Tetapi yang satu **ringkasan**, yang satu lagi **huraian**.

PENGARANG

Tuan Minal

Ulama Patani yang mengasaskan pondok di dua tempat — di Patani dan di Seberang Perai — sehingga kedua-dua pihak menuntut beliau sebagai ulama mereka.

1820–1913

kira-kira 93 tahun

LahirBendang Badang, di tepi Sungai
Patani**Pondok**Bendang Badang · dan Sungai
Dua, Seberang Perai

Nama penuhnya Syeikh Wan Zainal Abidin bin Wan Muhammad al-Fatani. Guru pertamanya bapanya sendiri; kemudian beliau menuntut di **Pondok Bendang Daya** dengan Syeikh Wan Mustafa bin Muhammad al-Fatani, sebelum ke **Makkah** sekitar tahun 1832.

Sekembalinya, beliau mengasaskan pondok di Bendang Badang, dan kemudian sebuah lagi di **Sungai Dua, Seberang Perai**. Kerana itulah namanya muncul dalam sejarah pondok Patani dan juga sejarah pondok di Semenanjung.

Tarikh siapnya kitab ini diambil daripada kolofon pengarang sendiri pada halaman 139: hari Sabtu, akhir bulan Jumadilakhir, tahun 1308 Hijrah — ditandatangani "*al-faqir ila Allah ta'ala Zain al-'Abidin bin Muhammad al-Fatani*". Sesetengah kajian menyebut 1307H; tarikh di sini dibaca terus daripada kolofon naskhah.

Pondok Bendang Badang

Pondok Sungai Dua, Pulau Pinang

Kolofon 1308H

Beberapa perkara yang kerap disebut tetapi belum disahkan. Bahawa beliau berguru dengan Syeikh Daud al-Fatani di Makkah — munasabah dari segi tarikh, tetapi tidak dapat disahkan daripada sumber ilmiah. Begitu juga sebarang hubungan dengan Syeikh Wan Ali Kutan di Kelantan: tiada bukti ditemui. Nama kampung kelahirannya pun berbeza antara sumber. Perkara-perkara ini disebut di sini sebagai **riwayat**, bukan fakta.

PERBANDINGAN

Dua kitab Patani, empat tahun berbeza

Aqidatun Najin (1308H) dan Faridah al-Fara'id (1313H) sering disebut bersama. Tetapi keduanya **bukan dua kitab yang setara** — dan mengetahui perbezaannya menentukan yang mana patut dibaca dahulu.

FARIDAH AL-FARA'ID · 1313H

24

halaman

Sampulnya sendiri menamakannya "*risalah yang bernama kecil*" — sebuah **matan**. Prosa berterusan, dua jadual di hujung, tamat pada halaman 24. Direka untuk dihafaz dan dibawa.

AQIDATUN NAJIN · 1308H

140

halaman

Kira-kira **enam kali lebih panjang**. Sebuah **syarah** penuh: dalil akal bagi setiap sifat, ayat dan hadith, nama-nama golongan yang ditolak, dan penutup mengenai akhlak.

Jadi yang mana dahulu? Amalan yang lazim ialah membaca Faridah yang ringkas dahulu, kemudian Aqidatun Najin. Perhatikan bahawa urutan itu **bukan mengikut tarikh** — Najin (1308H) sebenarnya lebih awal daripada Faridah (1313H). Urutan itu urutan *pengajaran*, bukan urutan sejarah. Senarai pondok rasmi meletakkan keduanya pada **peringkat pertengahan**.

Satu perkara yang menarik. Kedua-dua kitab ini dicetak oleh rumah percetakan yang sama — **Matba'ah Bin Halabi, Patani**. Dan Aqidatun Najin disifatkan dalam satu senarai pondok sebagai *kitab akidah Melayu yang kedua paling lengkap*, selepas *Ward al-Zawahir* karya Syeikh Daud al-Fatani.

BENTUK KITAB

Syarah bagi matan al-Sanusi

Pengarang menyatakan sendiri dalam khutbahnya: beliau menterjemahkan **Muqaddimah al-Sanusi** — iaitu *Umm al-Barahin* — dan menambah syarah serta hasyiahnya. Maka kitab ini bukan karangan bebas; ia huraian ke atas matan Arab yang masyhur.

Kitab ini tiada fihrist, dan tiada bab mahupun fasal. Ia satu syarah yang berterusan selama 140 halaman, dengan matan Arab al-Sanusi diselitkan di dalam kurungan ﴿﴾ dan huraian Melayu mengalir di sekelilingnya. Yang memecahkannya hanyalah penanda di tengah ayat: فائدة (faedah), تنبيه (peringatan), تتمة (tetimah), فرع (cabang), لطيفة (latifah), dan "ketahui olehmu". **Sebarang senarai bab yang dilihat di tempat lain ialah rekaan penyunting, bukan daripada kitab.**

Urutan tajuk sebenar, mengikut halaman

1–4	Khutbah; pengarang menyatakan beliau menterjemah Muqaddimah al-Sanusi
5	<i>Mabadi' 'asharah</i> — sepuluh perkara permulaan bagi setiap ilmu
6–12	Hukum akal, syarak dan adat · taklif · baligh dan akal · ahli fatrah · keperluan diutus rasul
13–22	Muqaddimah tentang sifat dan perbahasan <i>hal</i> ; amaran terhadap salah faham <i>wahdat al-wujud</i>
23–50	Sifat 20 bermula · qudrah, iradah, hayat, ilmu, sama', basar, kalam dan ta'alluqnya · af'al Allah, kasb, ikhtiar, qada dan qadar
51–70	Sifat harus · <i>istiwa'</i> antara takwil dengan tafwid · adil, pahala dan seksa, syafaat · dalil akal bagi setiap sifat
70–95	Sifat sekalian rasul · nazam 25 anbia' · dua kalimah syahadah dan makna <i>istighna'</i> serta <i>iftiqar</i>
96–115	Nasab dan kelebihan Nabi · anbia' berbanding malaikat · sahabat · sam'iiyyat : azab kubur, Munkar dan Nakir, kiamat, hasyr, syafaat, syurga dan neraka
116–130	Syahadah dan syaratnya · islam dan iman · iman muqallid · kufur dan murtad · adakah amal sebahagian iman · talkin · husnul khatimah
131–139	Penutup akhlak: takwa, ikhlas, riya', syirik khafi, taubat, syukur, tawakkal, sabar, zuhud · nafsu dan syaitan

INTI

Sifat dua puluh, dalam susunan al-Sanusi sendiri

Pada halaman 23 kitab ini menyatakan susunannya dengan jelas — dan susunan itu sama dengan yang dipakai oleh seluruh tradisi akidah Melayu.

NAFSIYYAH

1

Wujud

SALBIYYAH

5

Qidam · Baqa' ·
Mukhalafah · Qiyam
binafsihi · Wahdaniyyah

MA'ANI

7

Qudrah · Iradah · Ilmu ·
Hayat · Sama' · Basar ·
Kalam

MA'NAWIYYAH

7

Keadaan-Nya yang
berkuasa, berkehendak,
mengetahui...

Apa yang ditambah oleh kitab ini berbanding sebuah matan. Sebuah matan menyenaraikan sifat. Kitab ini pula, pada halaman 61 hingga 70, membentangkan **dalil akal (barahin) bagi setiap satu** — termasuk bagi sifat ma'nawiyyah. Di situlah letaknya perbezaan antara menghafaz akidah dengan memahaminya.

Sifat sekalian rasul

WAJIB

Sidq · Amanah · Tabligh ·
Fatanah

MUSTAHIL

Kizb · Khianah · Kitman ·
Baladah

HARUS

A'rad basyariyyah — sifat kemanusiaan yang tidak
mengurangkan martabat

Kitab ini menambah perbahasan **'ismah** — pemeliharaan para rasul daripada dosa — dan persoalan *sahw*, iaitu adakah mereka boleh terlupa. Ini antara perkara yang tiada di dalam matan yang ringkas.

Satu perincian yang jarang disebut. Matan al-Sanusi yang disyarahkan oleh kitab ini sebenarnya menyebut **tiga** sifat wajib bagi rasul sahaja — *sidq*, *amanah* dan *tabligh*. **Fatanah** tidak terdapat di dalam matan Arab itu; ia tambahan para pensyarah kemudian, dan menjadi kebiasaan dalam tradisi Melayu sehingga hari ini disebut empat. Kedua-duanya betul mengikut tempatnya: **tiga** jika yang dimaksudkan matan al-Sanusi, **empat** jika yang dimaksudkan susunan Melayu.

YANG DIBAHASKAN

Kitab yang menyebut lawannya dengan nama

Sebuah matan menyatakan apa yang betul. Sebuah syarah menyatakan juga apa yang salah, dan siapa yang mengatakannya. Di sinilah kitab ini berbeza daripada Faridah al-Fara'id.

Perbuatan hamba

Pada halaman 41–50, kitab membentangkan pegangan Ahli Sunnah mengenai **kasb** — iaitu usaha hamba di bawah kudrat Allah — dan menolak dua pihak dengan nama: **Mu'tazilah** yang melampau pada menetapkan usaha hamba, dan **Jabriyyah** yang menafikannya sama sekali.

Wahdat al-wujud

Pada halaman 13–22, kitab memberi **amaran terhadap salah faham** istilah ini, dan menyebut nama beberapa tokoh yang berkaitan dengan perbahasannya. Ia satu perbincangan yang jarang muncul dalam kitab akidah peringkat permulaan.

Ayat istiwa'

Pada halaman 51–60, kitab membentangkan dua jalan yang diterima dalam Ahli Sunnah — **takwil** dan **tafwid** — dan memetik bait-bait *Jawharat al-Tauhid*.

Iman orang yang taqlid

Pada halaman 116–125: adakah sah iman orang yang beriman semata-mata kerana mengikut, tanpa dalil? Dan adakah **amal** sebahagian daripada iman — satu perbezaan antara Asya'irah dengan Hanafiyyah.

Dan penutupnya bukan akidah. Sembilan halaman terakhir (131–139) bertukar kepada **akhlak**: takwa, ikhlas, riya', syirik yang tersembunyi, taubat, syukur, tawakkal, sabar, zuhud, serta perbahasan nafsu dan syaitan. Seolah-olah pengarang tidak mahu pembacanya menutup kitab dengan ilmu sahaja.

PENUTUP

Kedudukannya hari ini

Fakta yang paling kukuh tentang statusnya sekarang: kitab ini tersenarai dalam **silibus tauliah negeri Kedah** bagi bidang Tauhid dan Usuluddin — iaitu senarai rasmi yang menentukan kitab apa yang boleh diajar oleh pemegang tauliah. Ia masih kitab yang hidup, bukan sekadar khazanah lama.

Di mana ia diajar

Patani dan selatan Thailand · Kelantan · Kedah — di pondok dan dalam pengajian masjid. Turut dilaporkan digunakan di Nusantara secara lebih luas.

Cetakan

Jawi: Matba'ah Bin Halabi, Patani (140 halaman) — dan cetakan Kaherah yang lebih awal oleh Dar Ihya' al-Kutub al-'Arabiyyah, disemak oleh al-Hajj Ilyas Ya'qub al-Azhari. Rumi: Al-Hidayah, 367 halaman.

Naskhah percuma

Imbasan Jawi penuh

141 halaman PDF (kitab 140 halaman)

archive.org/details/aqidah-al-najin

Faridah al-Fara'id

24 halaman — untuk perbandingan

archive.org/details/FaridahAlFaraid.o

Nota kecil. Terdapat dua entri archive.org bagi kitab ini — *aqidah-al-najin* dan *aqidatun-najin* — tetapi keduanya **fail yang sama**, bukan dua edisi berbeza.

DALIL NAQLI · BAHAGIAN 1 DARIPADA 3

Nas al-Quran bagi setiap sifat

Kitab ini membawa kerangka sifat dua puluh yang sama dengan matan *Umm al-Barahin*. Di sini disenaraikan **nas al-Quran** bagi setiap sifat — pasangan kepada dalil akal yang dihuraikan penuh dalam eBook matan induk itu.

Wujud

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ

"Allah yang menciptakan langit dan bumi" — adanya ciptaan menunjukkan adanya Yang Mencipta.

Quran 32:4

Qidam

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ

"Dialah Yang Awal dan Yang Akhir" — Yang Awal, tiada permulaan sebelum-Nya.

Quran 57:3

Baqā'

وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

"Dan kekalah Zat Tuhanmu yang mempunyai kebesaran dan kemuliaan."

Quran 55:27

Mukhalafatuhu li'l-hawadith

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

"Tiada sesuatu pun yang menyerupai-Nya" — ayat yang paling kerap dibawa bagi sifat ini.

Quran 42:11

Qiyamuhu bi-nafsih

إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

"Sesungguhnya Allah Maha Kaya daripada sekalian alam" — tidak berhajat kepada sesiapa.

Quran 29:6

DALIL NAQLI · BAHAGIAN 2 DARIPADA 3

Nas al-Quran bagi setiap sifat

Wahdaniyyah

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ

"Katakanlah: Dialah Allah Yang Maha Esa." Bandingkan 21:22 — dalil akal bagi sifat yang sama.

Quran 112:1

Qudrah

إِنَّ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Sesungguhnya Allah Maha Berkuasa atas tiap-tiap sesuatu."

Quran 2:20

Iradah

إِنَّ رَبَّكَ فَعَّاءٌ لِّمَا يُرِيدُ

"Sesungguhnya Tuhanmu Maha Melakukan apa yang Dia kehendaki."

Quran 11:107

'Ilm

وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"Dan Dia Maha Mengetahui akan tiap-tiap sesuatu."

Quran 57:3

Hayah

الْحَيُّ الَّذِي لَا يَمُوتُ

"Yang Hidup, Yang tidak mati" — hayat yang tidak berkesudahan.

Quran 25:58

DALIL NAQLI · BAHAGIAN 3 DARIPADA 3

Nas al-Quran bagi setiap sifat

Sama'

وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"Dan Dialah Yang Maha Mendengar, lagi Maha Melihat" — satu ayat bagi dua sifat.

Quran 42:11

Basar

وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

Ayat yang sama menetapkan sam' dan basar sekali gus.

Quran 42:11

Kalam

وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا

"Dan Allah berkata-kata kepada Musa dengan sebenar-benar perkataan."

Quran 4:164

Harus bagi Allah

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ

"Dan Tuhanmu menciptakan apa yang Dia kehendaki dan memilih" — dalil bagi yang harus: mengadakan atau meniadakan tiap-tiap yang mungkin, tanpa sesuatu pun mewajibkan-Nya.

Quran 28:68

Mengapa tujuh sifat ma'nawiyyah tidak disenaraikan berasingan di sini. Sifat ma'nawiyyah ialah *keadaan* yang terbit daripada sifat ma'ani — keadaan-Nya Yang Berkuasa terbit daripada qudrah, Yang Mengetahui daripada 'ilm, dan seterusnya. Kerana itu ulama menyatakan dalil naqli bagi ma'nawiyyah ialah **dalil yang sama** dengan ma'ani pasangannya; mengulangnya tujuh kali hanya menambah panjang, bukan menambah hujah.

Sumber lafaz. Setiap petikan di atas diambil terus daripada mushaf yang disimpan di laman ini, dan setiap rujukan disemak wujudnya sebelum dicetak.